

УДК 364.4-053.9+364.35
DOI: 10.24144/2524-0609.2021.48.122-126

Джуган Володимир Васильович

кандидат юридичних наук, доцент
кафедри конституційного права та порівняльного правознавства
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м.Ужгород, Україна
volodymyr.dzhugan@uzhnu.edu.ua
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0001-7896-836X>

Джуган Руслана Іванівна

кандидат соціологічних наук
старший викладач кафедри соціології і соціальної роботи
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м.Ужгород, Україна
ruslana.sopko@uzhnu.edu.ua
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-5999-7752>

РЕАЛІЗАЦІЯ ПОТРЕБ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ ЧЕРЕЗ ФОРМАЛЬНІ ТА НЕФОРМАЛЬНІ МЕРЕЖІ ПІДТРИМКИ

Анотація. Актуальність статті обумовлена процесом прогресивного старіння населення, тому вимагає від суспільства пошуку нових шляхів роботи з людьми похилого віку та реалізацію їх потреб. У статті характеризується сучасний стан категорії людей похилого віку в українському суспільстві. Відзначено, що підтримка людей похилого віку здійснюється за допомогою різнопланових ресурсів, а саме – формальних та неформальних мереж підтримки, волонтерства, держави, сім'ї, громади і суспільства у цілому. Формальна мережа підтримки реалізується через соціальну політику держави, що зорієнтована на сприяння у забезпеченні прав людей похилого віку на їх соціальний захист конституційних прав і свобод. Метою статті є розкриття особливостей реалізації потреб людей похилого віку через формальні та неформальні мережі підтримки. Для досягнення поставленої мети нами використано наступні загально наукові методи дослідження: узагальнення застосовано для вивчення формальної мережі підтримки, що реалізується через соціальну політику держави і зорієнтована на дотримання конституційних прав щодо людей похилого віку та соціальний захист, аналіз, який полягає у поєднанні, відтворенні зв'язків окремих елементів, сторін, компонентів складного явища і тим самим у осяганні цілого в його єдності його компонентів. Напрями реформування системи соціальних послуг спрямовані на авторитетну законодавчу базу, де на відповідному рівні було б закріплено соціальний захист людям похилого віку. Вони, зокрема, передбачають: деінституціалізацію шляхом створення широкої мережі служб та закладів, які можуть надавати якісні послуги у громаді; залучення до надання соціальних послуг недержавних організацій; наближення соціальних послуг до місця проживання; децентралізацію процесів управління, фінансування, розташування послуг; розширення можливостей людей похилого віку щодо вибору послуг та участі у цьому процесі; підвищення результативності надання соціальних послуг через вивчення потреб на індивідуальному рівні та в межах окремих адміністративно-територіальних одиниць; впровадження технологій з покращення якості, серед яких моніторинг, оцінювання і контроль.

Ключові слова: люди похилого віку; старіння населення; потреби; формальна та неформальна мережі підтримки.

Вступ. Реалізація потреб людей похилого віку відбувається через формальні та неформальні мережі підтримки. Під формальною мережею підтримки ми розуміємо підтримку державних інституцій передбачену чинним законодавством. Під неформальною мережею підтримки ми розглядаємо сімейний догляд, підтримку з боку членів особистісної мережі особи похилого віку та підтримку від громадських та благодійних організацій.

Світова та вітчизняна практика засвідчують, що соціальні послуги є найбільш ефективним видом соціальної допомоги особам похилого віку за умов реалізації принципів індивідуального підходу та адресності. Тобто ефективний соціальний захист репрезентується не лише через гарантовані державою соціальні виплати, а й, насамперед, через розвинену мережу соціальних послуг, які надають, орієнтуючись на особливості і потреби різних категорій клієнтів. Щоб бути здатною до подолання соціальних ризиків, система соціальних послуг повинна оперативно й адекватно реагувати на зміни та попит у потребах людей. Це вимагає постійного соціологічного супроводу діяльності із надання соціальних послуг особам похилого віку, диверсифікації ресурсів, розширення спектру тих, хто надає послуги. Глибшого дослідження потребує і прогнозоване зниження ролі неформальної мережі та попит на формальну допо-

могу з відповідним розширенням їх спектру, які відповідають сучасним стратегіям успішного старіння.

Аналіз ситуації зі станом літніх і старих людей є про те, що вони найбільш соціально незахищені серед категорій суспільств. На нашу думку, це потребує особливої уваги з боку держави. Відповідно до Закону України «Про соціальні послуги» особам похилого віку держава гарантує право на їх отримання. Соціальну допомогу громадянам похилого віку, які частково або повністю втратили здатність до самообслуговування, за їх бажанням може бути надано або у відповідній соціальній установі, де вони перебувають тимчасово чи постійно, або безпосередньо за місцем проживання (територіальні центри, центри медико-соціальної реабілітації, центри соціального захисту населення, кризові центри)

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомим є внесок у вирішення окремих аспектів проблеми потреб населення похилого віку таких дослідників, як: С. Кушнар'ова (соціально-педагогічні умови надання допомоги засудженим похилого віку у виправних колоніях), О. Макаренко (державне управління пенсійним забезпеченням осіб похилого віку в Україні), О. Тополь (філософія похилого віку, його екзистенційного та соціокультурного виміру), Т. Коленіченко (особливості адаптації людей похилого віку до умов нового соціального середовища),

М. Житинської (соціально-педагогічна підтримка життєдіяльності осіб похилого віку в умовах територіального центру соціального обслуговування), Т. Голубенко (рівень готовності майбутніх соціальних працівників до патронажної роботи з людьми похилого віку), Т. Гришиної (соціальне залучення людей старшого віку в українському та європейському контексті), М. Кухти (соціальний потенціал людей старшого віку в сучасному українському суспільстві), О. Комарової (соціальний трансфер як чинник життєзабезпечення людей похилого віку). Незважаючи на наявність широкого кола наукових публікацій щодо проблематики соціальної ситуації людей похилого віку, їхніх потреб та соціального самопочуття, відзначимо недостатність аналізу соціальних аспектів реалізації потреб цієї категорії населення.

Метою статті є розкриття особливостей реалізації потреб людей похилого віку через формальні та неформальні мережі підтримки. Для досягнення поставленої мети нами використано наступні загальнонаукові **методи дослідження**: узагальнення застосовано для вивчення формальної мережі підтримки, що реалізується через соціальну політику держави і зорієнтована на дотримання конституційних прав щодо людей похилого віку та соціальний захист, аналіз, який полягає у поєднанні, відтворенні зв'язків окремих елементів, сторін, компонентів складного явища і тим самим у осяганні цілого в його єдності його компонентів.

Виклад основного матеріалу У стаціонарних закладах соціального обслуговування людям похилого віку надається широкий спектр соціально-побутових, соціально-медичних, соціально-економічних та інших видів послуг. Водночас передбачені законом послуги реалізуються не повною мірою, оскільки у стаціонарних установах немає відповідних центрів, котрі б здійснювали юридичну, психологічну чи елементарну консультаційну підтримку людей похилого віку. Окремо варто розглядати послуги з працевлаштування осіб похилого віку, оскільки це питання є дискусійним і на сьогодні немає законів, що допомогли б людям пенсійного віку знайти роботу, яку вони можуть виконувати за станом власного самопочуття [1].

Процес соціального захисту людей похилого віку сьогодні реалізується у двох основних напрямках: соціальне забезпечення і соціальна допомога. «Соціальне обслуговування включає в себе набір соціальних послуг, котрі надаються громадянам похилого віку, інвалідам вдома чи у спеціалізованих державних і муніципальних установах. Основними принципами діяльності в сфері соціального обслуговування громадян похилого віку є: надання державних гарантій; забезпечення рівних можливостей при отриманні соціальних послуг та їх доступності; орієнтація соціального обслуговування на індивідуальні потреби громадян; пріоритет заходів з соціальної адаптації тощо. Найважливішими моделями соціального обслуговування стало соціальне обслуговування вдома; напівстаціонарне обслуговування у відділеннях денного (нічного) перебування закладів соціального обслуговування; стаціонарне соціальне обслуговування в будинках-інтернатах, пансіонатах тощо; термінове соціальне обслуговування; соціально-консультаційна допомога; надання житлової площі в спеціальних будинках тощо» [2].

Для наближення соціальної допомоги та послуг особам похилого віку, які мешкають у сільській місцевості, при сільських та селищних радах реалізовано відповідні центри соціального захисту за фактичним місцем проживання. Вони є структурними підрозділами органів праці та соціального захисту

населення. Працівники таких центрів тісно співпрацюють з первинними організаціями ветеранів війни, надаючи побутову допомогу тим, хто її потребує. Головна відповідальність за надання соціальних послуг літнім людям покладається на відділення соціальних служб місцевих органів влади, департаменти соціальних служб, муніципальні відділення служби соціального забезпечення, патронажні відділення, регіональні комісії охорони здоров'я та соціального забезпечення [3].

Ключова тенденція розвитку системи соціального обслуговування осіб похилого віку на сучасному етапі полягає у створенні стаціонарних закладів нового типу для невеликої кількості підопічних, діяльність яких максимально наближена до європейських стандартів, а саме надання якісних соціальних послуг, усунення соціальної ізоляції та сприяння їхній активній участі в суспільному житті [4].

У системі соціального захисту населення розвинена мережа територіальних центрів соціального обслуговування, які є спеціальними державними, або комунальними установами, що надають соціальні послуги пенсіонерам, інвалідам, самотнім непрацездатним та іншим соціально незахищеним громадянам вдома, в умовах стаціонарного, тимчасового та денного перебування. Також, територіальні центри впроваджують інноваційні моделі надання соціальних послуг на рівні громади. Зокрема це: надання територіальними центрами соціальних послуг для осіб із психічними недугами за місцем проживання; сприяння розвитку системи транспортної інфраструктури; розвиток у громаді послуг з медико-соціальної опіки, хоспісної та паліативної допомоги.

Однією з інноваційних соціальних послуг для осіб похилого віку є «Університет третього віку», який прагне практично реалізувати принцип «Навчання протягом усього життя». Навчання в університетах третього віку будується, як правило, на основі власної активності слухачів і постійного діалогу з викладачем і не регламентується обов'язковими програмами. Надважливим фактором у цьому плані є спілкування людей старшого віку. Цьому сприяють об'єднання літніх людей за інтересами, створення умов, які здатні забезпечити життєву перспективу, високу соціальну активність, організацію регулярних зустрічей із представниками органів влади, вченими, діячами науки й культури. Групова робота та проведення дискусій – ось основні методами для навчання літніх людей.

У функціонуванні системи якісних соціальних послуг існують проблеми, здатні проявитися у таких аспектах: невідповідність соціального обслуговування міжнародним стандартам, відсутність державних стандартів соціальних послуг; недостатній розвиток інфраструктури ринку соціальних послуг відповідно до зростання кількості осіб, які потребують соціальної допомоги; низька ефективність організаційно-економічного механізму надання соціальних послуг вдома; зростання рівня незадоволеності громадян щодо якості отримуваних соціальних послуг; недостатній рівень кваліфікації працівників соціальних служб; високий рівень соціальних витратків та ін. [5].

Створення певних територіальних центрів соціального обслуговування (що надаватимуть соціальні послуги), на нашу думку, може стати сходящемся у побудові масштабного комплексу програм з активізації людей похилого віку. Та слід пам'ятати, що реалізація її може ускладнюватися наступними ризиками: значне навантаження на державний бюджет, інертність кадрів, брак кваліфікованих фахівців та пов'язана з цим необхідність реформування освіт-

ніх стандартів при підготовці персоналу для роботи в таких установах. Неформальна мережа підтримки, як зазначалось раніше, нами представлена сімейним доглядом, підтримкою з боку членів особистісної соціальної мережі особи похилого віку та реалізацією соціальних проєктів благодійними, релігійними та громадськими організаціями.

Проблеми соціальної підтримки представників старшого покоління, допомога літнім членам сім'ї вітчизняною наукою вивчена недостатньо, а тому вважаємо на часі потреба розробки цілої серії досліджень у цьому напрямку. Важливий аспект у вивченні проблеми ролі сім'ї в житті літньої людини становить питання стосунків між поколіннями. Для літніх людей комунікація всередині сім'ї виконує особливу компенсаторну функцію, зокрема в період виходу на пенсію. Місце таких людей у сім'ї визначається загальним соціально-економічним і культурним розвитком, матеріальними і господарськими взаємовідносинами, національними звичаями. У ході процесу старіння роль сім'ї в житті літньої людини виростає у масштабах: припинення виконання оплачуваної роботи при досягненні пенсійного віку, погіршення стану здоров'я і зниження мобільності обмежує інтереси і види діяльності літніх людей. Навколо сімейних справ зосереджується уся їхня увага. Сімейні контакти при цьому замінюють інші втрачені контакти [6]. Здоров'я літньої людини з роками слабшає і посилюється функціональна залежність від інших членів сім'ї. Коли літні люди проживають в сім'ї, вони можуть сподіватися на безпеку і незалежність від труднощів. Важливо, що, виконуючи посилену роботу по дому, допомагаючи іншим членам родини у веденні домашнього господарства й у догляді за дітьми, літня людина знаходить почуття впевненості у своїй корисності, що допомагає їй певною мірою адаптуватися до періоду старості. Наголосимо на одному із аспектів соціальної підтримки осіб похилого віку з боку сім'ї, якому досі не було приділено увагу у вітчизняній соціології: масштабні процеси зовнішньої міграції породили явище вимушеної активності людей похилого віку, які залишаються єдиними дорослими в сім'ї під час поїздок представників середнього покоління сім'ї за кордон. І в таких обставинах тягар турбот про виховання і догляд за неповнолітніми членами сім'ї лягає на осіб похилого віку. Зростає число літніх людей, що виступають в іпостасі основних опікунів для онуків або інших молодих членів сім'ї, пов'язаних із проблемами міграції, узалежнення, позбавлення волі, захворювання на ВІЛ/СНІД та ін.

Дослідники відзначають, що основним джерелом тимчасового догляду та допомоги є сім'я. Це утворення забезпечує першу допомогу. Забезпечується можливість виклику лікаря, виконання його рекомендацій, піклування про хворого, надання ліків, їжі тощо. Зусилля сім'ї або родичів похилого віку, що стосуються догляду за хворими і немічними, економлять значні державні кошти, що необхідно було би витратити на створення і забезпечення будинків-інтернатів, лікарень, пансіонатів, а також пов'язаних із ними послуги. Важко уявити собі ситуацію у загальному суспільному масштабі, якби не існувало такого сімейного догляду. Тому важливе завдання державної соціальної політики полягає у підтримці сімей, які здійснюють догляд за хворими і немічними людьми похилого віку. Це може бути соціальна допомога з догляду, створення мережі спеціалізованих соціальних служб, які допомагають родині здійснювати свої опікунські функції тощо [1].

Ріст кількості людей, яким потрібен догляд, по-

требує визнання та підтримки родичів-доглядальників, а це переважно жінки, крізь призму механізму врегулювання цієї трудової діяльності і родинних обов'язків та заходів їх соціального захисту. У середньому сьогодні на одну людину, що потребує догляду, припадає чотири працюючих (1:4), проте, згідно з прогнозами, до 2050 року це співвідношення знизиться до 1:2 [7]. До того ж зростає кількість працюючих жінок і, відповідно, мобільність сімей, а тому старших самотніх людей, які потребують догляду з боку соціальних служб, стає дедалі більше. І хоча ці зміни відбуваються не миттєво, потрібні стратегічні кроки, які б могли забезпечити баланс між розвитком надання соціальних послуг в інституційних установах та сприянням успішному старінню вдома.

Один з таких підходів протягом довгого часу базувався на традиціях родинно-сімейних відносин, що передбачали співжиття літніх і молодих членів сім'ї. Потреба у підтримці сімейних зв'язків між представниками різних поколінь зберігається і до нашого часу. Поширеною залишається й сімейна взаємодопомога: догляд та виховання онуків особами похилого віку та допомога батькам у веденні домашнього господарства, матеріальна допомога дорослим дітям батькам [8]. Хоча частина літніх людей можуть вести незалежне і продуктивне життя і не потребують догляду, сім'ї та громади стикаються з труднощами в догляді за своїми старшими членами. Зміна структури сім'ї (збільшення рівня розлучень, зниження шлюбності і народжуваності, змішані сім'ї в результаті розлучення і повторного шлюбу) у поєднанні з демографічним старінням створюють серйозні загрози для надання допомоги між поколіннями. Загальний вплив процесів глобалізації поступово призводить до секуляризації автентичних культурних форм, а відтак впливає і на культурну традицію догляду людей похилого віку у сім'ї [9].

Станом на сьогодні в Україні відсутні суттєві зрушення у структурі взаємодії різних поколінь у одній і тій же сім'ї (як сільській, так і міській). Останні дослідження свідчать про певні зрушення у цій сфері. Результати соціологічного моніторингу Інституту соціології НАН України демонструють тривожні тенденції, виявлені у поглядах на сім'ю як одну з ознак життєвого успіху. Як підкреслює Л. Бевзенко, «у міру просування від міст-мільйонників до селища міського типу спостерігаємо зростання ваги цього фактору від 33,2% до 52,9%, і раптом мешканці села показують тут лише 31,4%. Цей факт руйнує уявлення про село як місце, де цінності сім'ї тримаються найміцніше» [10].

Конфлікти між поколіннями набирають ширкого поширення, проходить зміна ролей: діти виконують батьківську «опікунсько-заборонну» роль. Незважаючи на ці тенденції, сім'ї, як і до цього, забезпечують основний масив догляду за літніми людьми, передусім в домашніх умовах. Частіше самі літні люди піклуються про інших літніх людей одного і того ж або іншого покоління. Такі сімейні доглядальники часто балансують між доглядом у сім'ї та обов'язками у суспільстві, а тому позитивними є здійснені державою кроки щодо призначення соціальної допомоги сім'ям, які доглядають за немічними особами похилого віку, а також компенсаційної виплати особам, які постійно надають соціальні послуги громадянам похилого віку та іншим категоріям осіб, нездатним до самообслуговування [11]. Впровадження такого виду послуг дає змогу не обмежувати право людей похилого віку отримувати соціальні послуги лише у стінах стаціонарної установи або через спеціалізовані територіальні центри.

Особа, що потребує таких послуг, за її вибором, може отримувати їх також і від фізичної особи. В такий спосіб соціальні послуги безпосередньо наближено до місця проживання літньої людини, що має потребу у регулярному сторонньому догляді. Непрацюючим фізичним особам, які постійно надають соціальні послуги людям похилого віку, мала би призначатися щомісячна компенсаційна виплата. Компенсація призначається фізичним особам пенсійного віку, які надають відповідні соціальні послуги, відштовхуючись від прожиткового мінімуму для тих, хто втратив працездатність. Інтеграція та підтримка інших неформальних доглядальників – друзів чи сусідів також має важливе значення і вимагає солідарності між поколіннями на рівні громад.

У сучасній Україні також реалізуються багато соціальних проектів, вектор яких скерований на допомогу літнім людям. Чимало громадських організацій спеціалізуються саме на допомозі та підтримці сектору літніх людей, зокрема, «Товариство св. Вікентія де Поля»), громадська організація «Оселя», приватний пансіонат для літніх людей у Львові «Дім Надія» та ін.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, підтримка людей похилого віку здійснюється за допомогою різнопланових ресурсів, а саме – формальних та неформальних мереж підтримки, волонтерства, держави, сім'ї, громади і суспільства у цілому. Під формальною мережею підтримки ми розуміємо підтримку держави, передбачену чинним законодавством. Під неформальною мережею підтримки ми розглядаємо сімейний догляд, паліативну, гериатричну допомогу та підтримку від громадських та благодійних організацій. Формальна мережа підтримки реалізується через соціальну політику держави і зорієнтована на дотримання конституційних прав щодо людей похилого віку та соціальний захист. Однією зі стратегічних цілей на найближчий час є досягнення не тільки відчутного покращення матеріального становища і умов життя людей похилого віку, але і створення для них можливості жити повноцінним життям якомога довше і на користь суспільства. Неформальна мережа підтримки представлена нами сімейним доглядом,

підтримкою у межах особистісної соціальної мережі старшої особи та реалізацією соціальних проектів благодійними, релігійними та громадськими організаціями.

Напрями реформування системи соціальних послуг спрямовані на авторитетну законодавчу базу, де на відповідному рівні було б закріплено соціальний захист людям похилого віку. Вони, зокрема, передбачають: деінституціалізацію шляхом створення широкої мережі служб та закладів, які можуть надавати якісні послуги у громаді; залучення до надання соціальних послуг недержавних організацій; наближення соціальних послуг до місця проживання; децентралізацію процесів управління, фінансування, розташування послуг; розширення можливостей людей похилого віку щодо вибору послуг та участі у цьому процесі; підвищення результативності надання соціальних послуг через вивчення потреб на індивідуальному рівні та в межах окремих адміністративно-територіальних одиниць; впровадження технологій з покращення якості, серед яких моніторинг, оцінювання і контроль.

Перспективи подальших досліджень. Зміна структури сім'ї (збільшення рівня розлучень, зниження шлюбності й народжуваності, змішані сім'ї в результаті розлучення й повторного шлюбу) в поєднанні з демографічним старінням створюють серйозні загрози для міжпоколінневих зв'язків і, в тому числі, для неформальних мереж підтримки. Загальний вплив процесів глобалізації поступово призводить до секуляризації автентичних культурних форм, а відтак впливає й на культурну традицію догляду людей похилого віку в сім'ї. Соціально-економічна та політична нестабільність негативно впливає на традиційні зразки соціальної поведінки, зокрема, у внутрішньосімейних відносинах між поколіннями. Тому дослідження у контексті міжпоколінневих відносин набуває доцільності. Адже при збереженні традиційних сімейних міжпоколінневих відносин особи похилого віку надають перевагу зверненню до неформальних мереж допомоги. Натомість, у випадку руйнування міжпоколінневих зв'язків особам похилого віку залишається покладатися виключно на формальні мережі допомоги.

Список використаної літератури

1. Сопко Р.І. Послуги людям похилого віку в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. 2013. №27. С.188–191.
2. Сопко Р.І., Попович А.М. Потреби людей похилого віку та планування соціальних послуг. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. 2011. №20. С.110–113.
3. Про соціальні послуги: закон від 19.06.2003 №966-IV. Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/про%20соціальні%20послуги> (дата звернення: 18.12.2017).
4. Россошанський О.Ю., Шилобрид О.В. Стан та перспективи створення компактних місць поселення осіб похилого віку. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Дала*. 2011. № 17 (171). С.40–47.
5. Іляш О.І. Стратегічні орієнтири державної політики України в напрямі підвищення якості соціальних послуг. *Журнал Європейської економіки*. 2012. № 11 (2). Червень. С. 217–220.
6. Барселонская декларация об активном старении дома. URL: http://www.aceplan.com/DocsCKeditor/files/DeclaracionBCN/Barcelona%20Declaratsiya%20o%20aktivnom%20stareni%20doma_V_2_0%202_7_2013.pdf (дата звернення: 14.04.2021).
7. Сопко Р.І., Афанасьев Д.М. Вплив демографічного старіння на інститут сім'ї та солідарність між поколіннями. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. 2018. Випуск 1 (42). С.15–19.
8. Лібанова Е.М., Аксьонова С.Ю., Бялковська В.Г. Сім'я та сімейні відносини в Україні: сучасний стан і тенденції розвитку. Київ: ТОВ «Основа-Принт», 2009. 248 с.
9. Older Workers Recommendation, 1980 (No. 162). Information System on International Labour Standards. URL: http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=1000:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:R162 (дата звернення: 30.05.2019).
10. Бевзенко Л. Уявлення українців про ознаки життєвого успіху. Українське суспільство 1992-2013. Стан та динаміка змін. Соціологічний моніторинг/ за ред. В.Ворони, М.Шульги. Київ: Інститут соціології НАН України, 2013. С.325–337.
11. Про затвердження Порядку призначення і виплати компенсації фізичним особам, які надають соціальні послуги: постанова Кабінету Міністрів України від 29.04.2004 №558. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/558-2004-п> (дата звернення: 15.12.2017).

References

1. Sopko, R. (2013). Posluhy lyudyam pokhyloho viku v Ukrayini [Services for the elderly in Ukraine]. *Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Series: Pedagogy. Social Work*, 27, 188–191. [in Ukrainian].
2. Sopko, R., & Popovich, A. (2011). Potreby lyudey pokhyloho viku ta planuvannya sotsial'nykh posluh [The needs of the elderly

- and the planning of social services]. *Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Series: Pedagogy. Social Work*, 20, 110–113. [in Ukrainian].
3. Pro sotsial'ni posluhy: zakon vid 19.06.2003 №966-IV. Verkhovna Rada Ukrayiny [About social services: the law of 19.06.2003 № 966-IV. Verkhovna Rada of Ukraine]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/about%20social%20services> [in Ukrainian].
 4. Rossoshansky, O., & Shilobrid, O. (2011). Stan ta perspektyvy stvorennya kompaktnykh mist' poselennya osib pokhlyoho vik [Status and prospects of creating compact settlements for the elderly]. *Bulletin of the Volodymyr Dahl East Ukrainian National University*, 17 (171), 40-47 [in Ukrainian].
 5. Ilyash, O. (2012). Stratehichni oriyentyry derzhavnoyi polityky Ukrayiny v napryami pidvyshchennya yakosti sotsial'nykh posluh [Strategic guidelines of the state policy of Ukraine in the direction of improving the quality of social services]. *Journal of the European Economy*, 11 (2), 217–220. [in Ukrainian].
 6. Barselonskaya deklaratsiya ob aktivnom starenny doma [Barcelona Declaration on Active Aging at Home]. URL: http://www.pencioner.ru/news/detail/prava_pensionera/barselonskaya-deklaratsiya-ob-aktivnom-starenii-doma/ (access date: 14.04.2021). [in Russian].
 7. Afanasyev, D., & Sopko, R. (2018). Vplyv demografichnoho starinnya na instytut sim'yi ta solidarist' mizh pokolinnyamy [The impact of demographic aging on the institution of the family and intergenerational solidarity]. *Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Series: Pedagogy. Social Work*, 1 (42), 15–19. [in Ukrainian].
 8. Libanova, EM, Aksonova, S.Yu., & Byalkovskaya, V.G. (2009). *Sim'ya ta simeyni vidnosyny v Ukrayini: suchasnyy stan i tendentsiyi rozvytku* [Family and family relations in Ukraine: current status and development trends]. Osnova-Print LLC. [in English].
 9. Older Workers Recommendation, 1980 (No. 162). Information System on International Labour Standards. URL: http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=1000:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:R162.
 10. Bevenko, L. (2013). Uyavleniya ukrayintsiv pro oznaky zhyttyevoho uspiyku. Ukrayins'ke suspil'stvo 1992-2013. Stan ta dynamika zmin [Representation of Ukrainians about the signs of success in life. Ukrainian society 1992-2013. Status and dynamics of changes. In V.Vorony, M.Shul'hy (Eds.). *Sotsiologichnyy monitorynh* [Sociological monitoring] (pp.325–337). Institute of Sociology of the National Academy of Sciences of Ukraine. [in Ukrainian].
 11. Pro zatverdzhennya Poryadku pryznachennya i vyplaty kompensatsiyi fizychnym osobam, yaki nadayut' sotsial'ni posluhy: postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 29.04.2004 №558. [About approval of the Procedure for appointment and payment of compensation to individuals who provide social services: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of 29.04.2004 №558]. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/558-2004-p> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 13.04.2021 р.

Стаття прийнята до друку 18.04.2021 р.

Dzhuhan Volodymyr

Candidate of Legal Sciences, Associate Professor
Department of Constitutional Law and Comparative Jurisprudence
Uzhhorod National University, Uzhhorod, Ukraine

Dzhuhan Ruslana

Lecturer, Candidate of Sociological Sciences
Department of Sociology and Social Work, Uzhhorod National University
Uzhhorod, Ukraine

SUPPORTING THE NEEDS OF ELDERLY PEOPLE THROUGH FORMAL AND INFORMAL SUPPORT NETWORKS

Abstract. The relevance of the article is due to the process of progressive aging of the population, so it requires from society to find new ways to work with the elderly and their needs' realization. The article characterizes the current state of the category of elderly people in Ukrainian society. It is noted that support for the elderly is provided through a variety of resources, for example, formal and informal support networks, volunteering, the state, family, community, and society in general. The formal support network is implemented through the social policy of the state, which is focused on assisting in ensuring the rights of the elderly to their social protection of constitutional rights and freedoms. The aim of the article is to reveal the peculiarities of the needs' realization of the elderly through formal and informal support networks. Research methods applied: generalization – to study the formal network of support, which is implemented through the social policy of the state and focused on constitutional rights for the elderly and social protection; analysis – combining and representing connections of individual elements, parties, components of a complex phenomenon and so in the comprehension of the whole in its components' unity. The directions of reforming the system of social services are aimed at an authoritative legal framework, where social protection of the elderly would be enshrined at the appropriate level. They include: deinstitutionalisation through the creation of a wide network of services and facilities that can provide quality services in the community; involvement of non-governmental organizations in the provision of social services; approach of social services to the place of residence; decentralization of management processes, financing, location of services; empowering older people to choose services and participate in the process; increasing the effectiveness of the provision of social services through the study of needs at the individual level and within individual administrative-territorial units; introduction of quality improvement technologies, including monitoring, evaluation and control.

Key words: elderly; aging population; needs; formal and informal support networks.